

KOHTAAMISIA NOJATUOLISSA – MILTÄ PÄIVÄKODIN ARKI NÄYTTÄÄ TUTKIJAN SILMIN

Jaana Juutinen

Tässä artikkelissa avaan kokemuksiani liittyen lasten kohtaamiseen, heidän moninaisiin tapoihinsa kertoa ja ilmaista itseään varhaiskasvatuksen arjessa. Työskennellyäni yli 10 vuotta lastentarhanopettajana, koen olevani todella onnekas, että saan olla edelleen mukana varhaiskasvatuksen erilaisissa toiminnoissa tutkijan roolissa. Tutkimustyössäni olen kiinnostunut siitä, kuinka yhteenkuuluvuutta luodaan varhaiskasvatuksen arjessa. Yhteenkuuluvuus on ihmisen henkilökohtainen tunne siitä, että kuuluu yhteen toisten ihmisten ja yhteisöjen kanssa, se on myös kuulumisena paikkaan ja aikaan. Toisaalta yhteenkuuluvuutta voidaan ajatella monimuotoisena prosessina ja rakenteena, jota luodaan ja tuotetaan erilaisissa sosiaalisissa, materiaalisissa, kulttuurisissa ja poliittisissa suhteissa (Juutinen, 2018). Tutkimuksissani olen pysähtynyt pohtimaan, millä tavoin lapset muodostavat omaa kuulumistaan ryhmään ja yhteisöihin, ja toisaalta millaisilla pedagogisilla käytänteillä lasten yhteenkuulumista voidaan tukea ja/tai estää. Näiden kysymysten saattelemana olen viimeisen kuuden vuoden ajan saanut olla mukana useiden päiväkotien arjessa tutkimushankkeidemme (BELONG, ValuEd ja PoB-hankkeet) tiimoilta. Mielen sopukoihin ja tutkimusaineistoksi on muodostunut lukematon määrä mieleenpainuvia kohtaamisia lasten, heidän vanhempien ja varhaiskasvattajien kanssa. *On aika astua sisään.*

On aurinkoinen pakkasaamu, olen juuri tullut päiväkotiin tutkijan roolissa, mukanani muistivihko ja tablettitietokone videointia varten. Ilmassa on kaurapuuron tuoksua, hämärää valoa ja askelia moneen suuntaan. Etsin omaa paikkaani, mieleeni tulvii muistoja omilta työvuosilta päiväkodissa. Istun nojatuoliin ja hetken päästä tunnen, että joku katsoo minua, sitten kädet ojentuvat minua kohti. Katseemme kohtaavat ja otan lapsen syliini. (Havainnointipäiväkirja)

Ollessani päiväkodeissa tutkijana, olen pyrkinyt olemaan mukana arjen toiminnoissa ja osallistumaan muun muassa lasten leikkeihin aina silloin, kun lapset ovat pyytäneet. Olen kertonut lapsille olevani kiinnostunut asioista, joita päiväkodissa tapahtuu ja siitä, mikä lapsille siellä on tärkeää. Ja he ovat kertoneet. Ymmärrän kerronnallisuuden olevan tapa, joilla me ihmiset jäsenämme ympäröivää maailmaa ja itseämme osana sitä (Juutinen, 2018). Lapset ovat piirtäneet muistivihkooni, valo- ja

videokuvanneet laitteillani, olemme palanneet katsomaan niitä yhdessä ja lapset ovat halunneet näyttää kuviaan muille ryhmän lapsille ja kasvattajille. Varhaiskasvatuksessa tärkeänä nähdään jokaisen lapsen oikeus kuulua ryhmään ja olla osana päiväkodin yhteisöä. Kerronnallisen etnografian tavoin ajattelen, että arjen kohtaamisissa tapahtuvan moninaisen kerronnan kautta pääsen lähemmäksi lasten ja työntekijöiden tapoja olla yhdessä, kommunikoida, tehdä yhteenkuuluvuutta ja rakentaa yhteisöä. Arvokasvatusta tutkivassa hankkeessamme päiväkodit lähtivät kehittämään pedagogiikkaa omista lähtökohdistaan käsin. Tutkijoiden kanssa yhdessä syntyi muun muassa *nojatuolipedagogiikaksi* nimetty varhaiskasvatuksen kehittämistehtävä, päiväkotiarjen pedagoginen käytäntö (Nätyнки, 2016; Puroila ym. 2018). Ollessani päiväkodin arjessa mukana tutkijana, nojatuolien ympärillä tapahtui paljon; siellä luettiin yhdessä kirjaa, lohdutettiin kolhun saanutta tai koti-ikävää potevaa, kokoonnuttiin yhdessä juttelemaan ja olemaan lähekkäin. Nojatuolipedagogiikassa varhaiskasvatuksessa merkitykselliseksi nousee se, että pysähtymällä, ajoittain kiireisessäkin arjessa, istumalla alas ja olemalla aidosti läsnä, voidaan tavoittaa monin eri tavoin kommunikoivat lapset. Tämän lisäksi siihen kiteytyy ajatus ja yhteinen tahto siitä, että toisen kohtaaminen ja kuunteleminen, oli se sitten lapsi tai aikuinen, on arvokasta. Konkreettisella tasolla tämä tarkoitti muun muassa uusien noja- ja säkkituolien hankkimista päiväkotiin sekä yhteistä sopimusta siitä, ettei nojatuolissa tapahtuvia hetkiä lasten kanssa keskeytetä toisen kasvattajan toimesta, vaan arkiset, aikuisia koskevat asiat voidaan keskustella myöhemminkin. Pysähtymällä ja istumalla alas herkistytään myös kuulemaan ne pienetkin eleet ilmaisuun, kurkotukset tulla kuulluksi ja kohdatuksi.

Aamupalan jälkeen lapset etsivät kavereita leikkeihin. Kuulen kieliä, joita en ymmärrä ja näen viittomia, joita en tunnista. Hetket soljuvat eteenpäin, lapset löytävät paikkansa päiväkotiryhmän tiloista, leluja ja tavaroita siirrellään, käy huiske sinne ja tänne. Tunnen, kuinka joku tarttuu minua kädestä ja vetää kohti toista leikkihuonetta. (havainnointipäiväkirja)

Tutkimuspolullani minua on haastanut ja toisaalta äärettömästi innoittanut se, että olen saanut sujahtaa päiväkotiryhmiin, joissa on ollut sekä kuulovammaisia että monia erilaisia kieli- ja kulttuuritaustoja omaavia lapsia. Haastanut siinä suhteessa, etten ole osannut viittomia eikä minulla ole erityispedagogista koulutusta. Ja toisaalta innoittanut siten, että nämä ajanjaksot päiväkodeissa ovat opettaneet minulle enemmän kuin koskaan olisin voinut etukäteen ymmärtää. Minä olen ollut se, joka ei ole ymmärtänyt tukiviittomia ja tiivistä ei-verbaalista kommunikointia lasten ja kasvattajien välillä, istunut nojatuolissa kaikkea tuota ihmetellen ja mieleeni painaen. Lapset opettivat minulle, ettei yhteiseen pelihetkeen tai leikkiin välttämättä tarvita yhteistä kieltä, vaan voimme

kommunikoida vaikkapa kuvilla, eleille ja kosketuksella. Yhteisissä keskusteluissamme, kasvattajat avasivat pedagogisia lähtökohtiaan ymmärtää jokaista lasta, kertoivat heidän käyttämistään tukimuodoista (mm. viittomat, kuvat, tulkkaus) ja ohjasivat minua löytämään yhteyden lasten kanssa. Materiaalinen ympäristö on näyttäytynyt olevan merkittävä tekijä suhteessa sekä kommunikointiin että lasten tapoihin olla osana ryhmää (Juutinen, 2018).

Olemme tutkimusryhmässämme kirjoittaneet päiväkodin *kommunikaatiomaisemasta* (Viljamaa ym. 2018), jossa kieli, puhe, katse ja eleet ovat yhtä saumatonta ilmaisua, joka kytkeytyy sen hetkiseen ympäristöön ja tilanteeseen. Kommunikaatiomaisemalla tavoittelemme laajasti sitä kaikkea lasten ja kasvattajien välisissä suhteissa tapahtuvaa kommunikointia, siihen vaikuttavia tekijöitä pohtien miten nämä liittyvät yhteenkuuluvuuden muodostumiseen. Varhaiskasvatuksen yhtenä tavoitteena on tukea lapsen puheen ja kielen kehitystä, ja tutkimuksessa mukana olleet kasvattajat olivat herkkiä kuulemaan ja aistimaan kaikenlaiset lasten pienetkin yritykset kommunikoida sekä vastaamaan niihin, erilaisia tapoja käyttäen. Yhteenkuuluvuuden näkökulmasta, juuri nuo lapset, joilla oli haasteita kommunikoinnissaan, olivat tärkeässä roolissa rikkaan kommunikaatiomaiseman luomisessa. Pysähtyminen lapsen äärelle ja aloitteiden kuuleminen ei kohdistunut vain tukea tarvitseviin lapsiin, vaan se oli toimintapa koko ryhmässä. Ajattelemme puheen ja kielen olennaisena osana yhteenkuuluvuuden muodostumista, mutta kyse ei ole vain puheesta, vaan ihmisten perustavanlaatuisesti tarpeesta toisten yhteyteen, kuulua johonkin ja jonnekin. Tämä kietoutuu yhteen muun muassa varhaiskasvatuksessa korostettavien osallisuuden ja yhdenvertaisuuden käsitteiden kanssa. Kasvattajat ovat äärimmäisen tärkeässä asemassa sen suhteen, kuinka yhteiset tavat kommunikoida mahdollistuvat ja sitä kautta vahvistuvat lasten osallisuus ja tunne kuulumisesta yhteisöön. (Viljamaa ym. 2018). Olen nähnyt myös yhteenkuuluvuuden toisen puolen; niitä tilanteita, joissa lapsi tulee poissuljetuksi leikistä, jää huomaamatta toisilta lapsilta tai kasvattajilta.

Tiiviit ajat päiväkotien arjessa ovat haastaneet minua miettimään uudelleen sen, mitä kerronnallinen tutkimustapa lasten kanssa oikeastaan tarkoittaa. Tätä olen pohtinut myös yhdessä kasvattajien kanssa. Olen pyrkinyt lähelle lasten näkökulmia ja ajatuksia huomaten sen, että puhuttu kieli on vain pieni osa niistä tavoista, joilla lapset meille aikuisille kertovat. Jos vain osaamme pysähtyä, huomata ja aistia nuo moninaiset tavat ilmaista ja tulla kuulluksi. Muistan joskus tutkimusmenetelmiä pohtiessani ajatelleeni, että kuinka saisin lapsen kertomaan jotain ajatuksiaan ja kokemuksiaan. Sitten ymmärsin, että lapset kertovat minulle koko ajan, minä vaan en aina osaa kuunnella tai en ymmärrä heidän kieltään tai moninaisia tapojaan ilmaista ja kertoa. Minun täytyy opetella.

Suljen päiväkodin oven. Vilkutan vielä lasioven läpi heipat lapsille, painan hymyilevät kasvot mieleeni. Palaan työhuoneelleni yliopistolle, talletan tutkimusaineistot. Mutta kovalevyille tallentuneet muistiot, videot ja kuvat ovat vain osa siitä, mitä kaikkea päiväkotien arjessa tallentui. Lämpimät kohtaamiset, kutsuvat kosketukset, katseet ja kurkotukset toista kohti eivät taivu sanoiksi paperille eikä aina edes puheeksi, eikä niiden tarvitsekaan. Riittää, että minä muistan.
(Havainnointipäiväkirja)

KIRJALLISUUTTA

Juutinen, J. (2018). *Inside or outside? Small stories about the politics of belonging in preschools*. (Acta Universitatis Ouluensis E Scientiae Rerum Socialium 179). Oulun yliopisto.

Nätynki, H. (2016). Nojatuolipedagogiikkaa – ”Minä kuuntelen sinua”. Teoksessa P. Roos (Toim.), *Mitä kuuluu? Lasten kertomukset ja osallisuus päiväkotiarjessa* (s. 100-110.) Vaasa: Waasa Graphics.

Puroila, A-M., Estola, E., Juutinen, J., & Viljamaa, E. (2018). Arm chair pedagogy: Embodying caring values in a preschool context. Teoksessa E. Johansson & J. Einarsdottir (Toim.), *Values in early childhood education: Citizenship for tomorrow* (s. 17-37). London: Routledge.

Viljamaa, E., Juutinen, J., Estola, E., & Puroila, A-M. (2018). Puhuvaksi puhuvien pariin: Kommunikaatiomaisena (inkluusiivisessa) päiväkotiryhmässä Teoksessa M. Hiltunen & P. Gränö (Toim.), *Suhteessa maailmaan: Ympäristöt oppimisen avaajina* (s. 251-270). Rovaniemi: Lapland University Press.

Tutkimushankkeet:

BELONG-tutkimus- ja kehittämishanke: "From exclusion to belonging: developing narrative practices in day care centers and schools" (Suomen Akatemia)

ValuEd-tutkimus- ja kehittämishanke: "Values education in Nordic preschools: Basis of education for tomorrow" (Nordforsk)

<https://www.uis.no/research-and-phd-studies/research-areas/early-childhood-education-and-care/values-education-in-nordic-preschools/>

PoB-tutkimushanke: "Politics of belonging: Promoting children's inclusion in educational settings across borders" (Nordforsk)

<https://www.uis.no/research-and-phd-studies/research-areas/early-childhood-education-and-care/politics-of-belonging/>